

Základné informácie o histórii a výskyte kartuziánov a kamaldulov na Slovensku s osobitným dôrazom na Červený Kláštor

V Zamagurí v strednej časti Pienin pod masívom Troch korún pri vtoku potoka Lipník do rieky Dunajec leží starobylý vzácny objekt – kláštorový komplex Červený Kláštor. Samotný názov Pieniny pravdepodobne pochádza z keltského názvu „pen“ – hora.

Rieky už od nepamäti slúžili ako spojnice ciest. Aj dolina Dunajca poslúžila ako cesta pre kupcov, ktorí týmto územím prechádzali už od obdobia Rímskej ríše k Baltskému moru. Neskôr spišské mestá využívali túto trasu z Kežmarku do Poľska. Táto cesta spájala dokonca Liptov a Oravu so Spišom, lebo umožňovala obísť masív Tatier.

Kartuziáni na Spiši

Na území Spiša vznikli začiatkom 14. storočia jediné kartuziánske kláštory na Slovensku a to v dvoch lokalitách – na Kláštorisku v lokalite obce Letanovce a ako jeho filiálka kláštor v Červenom Kláštore v Lechnici pri Dunajci.

V rokoch 1241-1242 bolo Slovensko postihnuté tatárskymi vpádmi. Obyvateľstvo Spiša sa pred nimi ukrývalo v horských oblastiach, aby prečkali pustošenie.

„Roku vtelenia Pána 1241 za pápeža Inocenta IV. a za vlády Bela IV. panovník Mongolov alebo Tatárov Bathu vtrhol spolu s (päť ráz po stotísíc) 500 000 ozbrojencami do Kráľovstva Uhrov; prenikli cez Rus a dostali sa až k mestu Pešť. Kráľ Belo, bojujúc proti nim, bol (nimi) porazený. V tomto boji bola zničená takmer celá armáda Uhorského kráľovstva. Tatári však zostali v Uhorsku takmer tri roky a v tomto období nemohli ľudia ani siať, ani žať a zberať úrodu, ale mnohí v nedostatku a biede, hľadajúc opustené miesta, od hladu zomreli. Vtedy gróf Sasov a s ním 24 mestečiek Spišskej župy, po zrelej úvahe so všetkými richtármi, občanmi a všetkým ľudom tohto kraja, opevnili sa na Letanovskej skale, ktorá bola inak nazývaná aj Strážnym vrchom alebo Skalou útočišťa. Ohradiac tento vrch múrom, udržal a obrátil sa na tomto mieste spolu s takmer všetkým ľudom, čeladou, statkom a tiež zásobami (výstrojom) takmer tri roky a zotrvali tu nedotknutí (neporušení). Onen Strážny vrch však ešte nebol tak veľmi obrastený stromami a hustý, ako je teraz; a tak im tu medzi múrmi už spomenutého vrchu alebo opevnenia vybudovali kostol a onen kostol je dnes Kapitulou bratov alebo Kláštorom Skaly útočišťa.¹“

¹ Ide o zápis anonymného kartuziána z Kláštoriska, kde žil v rokoch 1470-1530 a napísal kroniku *Fundatio Lapidis Refugii*. Z latinského textu preklad Mgr. RÁCOVÁ, N.: *Založenie Skaly útočišťa alebo Kláštora*

Z vd'ačnosti za záchranu pomenovali miesto podľa biblického žalmu 94,22 Skala útočiska. Vzápätí kňaz Martin zo Žakoviec prišiel s myšlienkou povolať na toto miesto mníchov z niektorého z kartuziánskych kláštorov pod Alpami. Kartuzián Andrej so svojimi spoločníkmi prišli zo Seitzu – dnešných Žič v Slovinsku v roku 1299, aby dohliadali na stavbu kláštora. V tom istom roku spišský prepošt Jakub dal dovolenie na založenie kláštora so súhlasom saského grófa Jordana, vtedajšieho spišského župana, ktorý majetkovo zabezpečil jeho stavbu. Kartúzu začali stavať v roku 1305 a dokončili ju o dva roky.²

V roku 1431 a 1433 kláštor vyplenili husitské vojská. Kartuziáni preto opustili kláštor a znova sa vrátili v roku 1450. Avšak v roku 1453 ho vydrancovali „bratricke“ vojská Petra Aksamita. Z toho dôvodu mnísi museli odísť do Levoče, ale už v roku 1478 sa vrátili naspäť a obnovili kláštor. V roku 1543 kláštor obsadil kapitán muránskeho hradu Mikuláš Bašo, ktorý si z neho spravil vojenskú základňu, ale v tom istom roku ho porazil Ondrej Báthory, ktorý kláštor zrúcal. Mnísi prešli do Červeného Kláštora. Preniesli so sebou aj kláštornú knižnicu.³ V roku 1834 dal spišský biskup Bielik na Kláštorisku postaviť kaplnku.

Začiatky kartuziánov v Červenom Kláštore siahajú do roku 1319, keď magister Kakaš (v niektorej literatúre sa uvádza Kokoš), syn Rikolfa, daroval dedinu Lechnicu kartuziánom zo Skaly útočiska, aby tu postavili kláštor. Magister Kakaš bol členom šľachtického rodu Berzevicziouvcov z Brezovice. Darovanie bolo výsledkom rozsudku zmierovacieho súdu v Levoči v roku 1307, ktorý takto zaviazal Kakaša ako odčinenie ním objednanej vraždy Fridricha, syna spišského župana Arnolda, prepošta a príslušníka rodu Görgeyovcov z Hrhova, s ktorými rod Berzevicziouvcov mal spory pri osídľovaní tejto časti Spiša. Okrem toho Kakaš musel zaplatiť pokutu 200 hrivien striebra, dať slúžiť 4000 zádušných svätých omší za zavraždeného, vykonať štyri púte (Rím, Bari, Santiago de Compostella, Aachen a založiť 6 kláštorov. Spišská kapitula v roku 1319 potvrdila Kakašovo rozhodnutie postaviť kláštor v Lechnici. Kvôli majetkovým nezrovnalostiam začal Arnold zo Slovenskej Vsi majetkový spor proti kartuziánom a žaloval ich u kráľa Ľudovíta I. Jágerská kapitula z rozhodnutia kráľa v roku 1344 vykonala obhliadku sporného územia a podala mu správu. Keďže úradná správa spomína lokalitu názvom *Monusturhel*, niektorí historici sa domnievajú, že na tomto území mohol stáť kláštor, prípadne pustovňa ešte skôr. Túto domnienku vyslovil

blahoslaveného Jána Krstiteľa. Dostupné na <http://www.klastorisko.sk/klastor/dejiny/kronika.php> zo dňa 02. 12. 2008.

² Porov.: KOVALČÍK, V.: *Červený kláštor a slovenská kultúra*. In: Národná osveta, roč. 10, č. 9 (2000), s. 20.

³ Porov.: SROKA, S. A.: *The contacts between the monastery at Lapis Refugii and Poland*. In: Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order. Levoča – Salzburg 2008, s. 108.

Jozef Kúttnik vo svojej štúdií z roku 1966 keď výraz *Monusturhel* odvodzuje zo slovanského názvu *monastir*. Kúttnik dáva existenciu takého kláštora do súvisu s existenciou cistercijského optátsva v povodí Dunajca z poľskej strany, ba dokonca s rehoľou benediktínov, ktorí pôsobili na území Slovenska ešte pred cisterciami. Cisterci neraz nastúpili na miesta po benediktínoch v 13. storočí.⁴

Kláštor sa pôvodne volal *Domus Vallis sancti Antonii* a podľa prvej darovacej dediny sa nazýval aj *Lechnický Kláštor*. Pomenovanie *Červený Kláštor* je z neskoršieho obdobia z ľudového prostredia na základe červených tvární a ríms kláštora. Listina spišského prepošta z roku 1326 označuje tento pozemok ako *Vallis sancti Antonii prope Donaycs* (Dolina sv. Antona pri Dunajci). Tento názov nemohli dať kartuziáni, ktorí začali stavať kláštor až v roku 1330 prakticky do konca 14. storočia. Jeho prvý predstavený bol Ján. Prvá stavba bola pravdepodobne drevená. Kamenný kostol pochádza z roku 1360 a najstaršie časti kláštora pochádzajú z konca 14. storočia. V 15. storočí boli pristavené ďalšie časti a v roku 1506 bol prebudovaný kostol.

Spomínaná listina jagerskej kapituly z roku 1344 uvádza, že predstavený Červeného Kláštora zasvätil rozostavanú stavbu kláštora ku cti blahoslavenej Panny a sv. Jána Krstiteľa. Podobne ako aj materský kláštor zvolil patrocínium Panny Márie, Jána Krstiteľa a sv. Margity, panny. Ján Krstiteľ bol obľúbený svätý panovníka Karola Roberta z Anjou. Napriek tomu sa tento názov neujal, ale sa presadilo staršie pomenovanie po sv. Antonovi pustovníkovi.

V roku 1452 poľský kráľ Kazimír IV. Jagelonský potvrdil práva kartuziánskych mníchov, ktorí dostávali z poľskej Bochnie kamennú a mletú soľ. Tieto práva platili pre kláštor na *Lapis refugii* ako aj pre Červený Kláštor. Táto informácia je dôležitá, ak skúmame bližšie kontakty kartuziánskych a neskôr kamaldulských kláštorov s Poľskom. Jestvovala aj zmluva o konfraternite medzi kláštorom v Kazimierzu pri Krakove s Červeným Kláštorom.⁵

Kartuziánsky kostol sv. Antona je jednoloďová stavba so sedempolnou krížovou klenbou. Ku kostolu bol zo severu pristavený komplex budov kláštora s krížovou chodbou, kláštorňou jedálňou. Jadro kláštora tvorilo vnútorné nádvorie s mníšskymi domčekmi.

Mníchov v Červenom Kláštore zasiahol podobný osud ako ich materský kláštor, keď v rokoch 1431 a 1433 ho vyplienili husitské vojská. Pôsobenie kartuziánov definitívne

⁴ Porov.: KÚTNIK, J.: *K predkartuziánskym dejinám Červeného kláštora pri Dunajci*. In: SEDLÁK, I. (ed.): *Nové obzory 8. Spoločenskovedný sborník východného Slovenska*. Východoslovenské vydavateľstvo : Prešov 1966, s. 182-183.

⁵ Porov.: SROKA, S. A.: *The contacts between the monastery at Lapis Refugii and Poland*. In: *Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order*. Levoča – Salzburg 2008, s. 110.

skončilo v roku 1563, keď ich majetok zhabal kráľ Ferdinand I.⁶ Totiž spišský prepošťa Gregor Bornemisza sa sťažoval u kráľa, že mníši na Červenom Kláštore nepodliehali jeho jurisdikcii, ale patrili do Hornonemeckej provincie kartuziánov – *provincia Alemaniae superioris* a obvinil mníchov a že ukrývajú vojenských zbehov. Kartuziáni sa do kláštora už nikdy viac nevrátili.⁷

Kamalduli v Červenom Kláštore

Hoci pôvodne Ferdinand I. prisúdil Červený Kláštor aj s majetkami spišskému prepošťstvu, už v roku 1569 daroval kláštor Gašparovi Magocsymu za pomoc vo vojne. Až do 18. stor. patrilo Červený Kláštor súkromným vlastníkom ako už spomínaný Gašpar Magócsy a jeho potomkovia, Štefan Thököly, Juraj Horváth, Pavol Rákóczy a jeho potomkovia. V roku 1699 kláštor odkúpil nitriansky biskup Ladislav Matiašovský a v testamente ho v roku 1705 daroval reholi kamaldulov, aby tam zriadili pustovňu. Vykonanie poslednej vôle biskupa Matiašovského nebolo hneď možné, lebo počas povstania Františka II. Rákóczyho jeho generál František Berthóty obsadil kláštor. Po skončení povstania (1707) boli na územie Červeného Kláštora vyslaní dvaja pustovníci: Ján Morelli a Imrich Szilesy z Kalenbergu pri Viedni, aby na vlastné oči zistili skutočný stav objektu. Generálna kapitula kamaldulov v roku 1710 kláštor prijala a vyhlásila ho za pustovňu, ale spory o vlastníctvo s rehoľou kartuziánov trvali až do roku 1720. Keď cisár Ferdinand II. dal kláštor do užívania rodine Pavla Rákóczyho, v listine bola aj klauzula, podľa ktorej v prípade predaja majú prednostné práva na kúpu niekdajší majitelia tzv. kartuziáni. Tí síce o kláštor mali záujem, ale nemali peniaze na jeho kúpu. Napokon do sporu zasiahol cisár Karol VI. a v roku 1720 kláštor prisúdil definitívne kamaldulom.⁸

Kamalduli sa následne pustili do rekonštrukcie komplexu, pristavali pustovne a ďalšie budovy. Prvým predstaveným sa stal Matúš Kraus. V roku 1724 ostrihomský arcibiskup Chrištián Augustus povýšil Červený Kláštor na priorát. V rokoch 1745-1769 priorát fungoval ako *professorium*, čo niektorí odborníci chápu ako vysokú teologickú školu, na ktorej sa vzdelávali mladí mníši.⁹ Je však potrebné povedať, že termín *professorium* pravdepodobne naráža na skutočnosť, že v kláštore žili mníši s večnými sľubami – z latinského *professio*

⁶ Porov.: RÁBIK, V.: *Pečate kartuziánskych kláštorov na Skale útočišťa a v Červenom Kláštore*. In: *Genealogicko-heraldický hlas*, roč. 11, č. 2 (2001), s. 7-9.

⁷ Porov.: PETÁCH, E.: *Pieniny. Červený Kláštor*. Východoslovenské vydavateľstvo 1974, s. 29.

⁸ Porov.: KOVALČÍK, V.: *Kto preložil Kamaldulskú Bibliu a vytvoril latinsko-slovenský slovník?* In: *Slovenské pohľady*, roč. 118, č. 12 (2003), s. 93.

⁹ Porov.: KOVALČÍK, V.: *Kto preložil Kamaldulskú Bibliu a vytvoril latinsko-slovenský slovník?* In: *Slovenské pohľady*, roč. 118, č. 12 (2003), s. 93.

a nespája sa to s latinským výrazom „professor“, odkiaľ pochádza slovenský ekvivalent *profesor, učiteľ*. Neskôr Červený Kláštor pre svoju polohu slúžil ako zotavovňa pre chorých a starých pustovníkov.¹⁰

Keďže tieto druhy reholí sa nevenovali pastoračnej činnosti a nepatrili ani medzi tzv. žobravé rády, ale venovali sa v tichu modlitbe a štúdiu, ich ekonomické jestvovanie bolo zabezpečené, lebo vyplývalo z majetkov, ktoré získali čiastočne kúpou a čiastočne darom. Magister Kakaš v roku 1319 vyčlenil pre kláštor v Červenom Kláštore 62 lánov z dediny Lechnica. Neskôr získali celú lechnickú škultéciu, v roku 1326 majetok farnosti v Niedzici za podmienky, že kláštor sa postará o pastoračiu farnosti, v roku 1330 škultéciu Spišskej Starej Vsi a v roku 1337 samotnú Spišskú Starú Ves. V roku 1351 sa kláštor v Červenom Kláštore osamostatnil voči materskému kláštoru na Skale utočisťa. V tom čase hlavným zdrojom zabezpečenia bol mlyn, varenie piva a súdne poplatky. Kláštor mal aj právo rybolovu na Dunajci. Začiatkom 16. storočia získal vinicu na Zemplíne v okolí Szikszó a v roku 1507 kláštor kúpil richvaldské šoltýstvo, mlyn a právo varenia piva.¹¹ Rozumieme, prečo v čase, keď kláštor bol v súkromných rukách, mali neskôr kamalduli veľké ťažkosti so znovuzískaním majetkov, takže do sporu musel zasiahnuť v roku 1720 samotný cisár.

V roku 1782 vydal cisár Jozef II. dekrét, ktorým kamaldulskú rehoľu na území monarchie zrušil. V roku 1820 ho cisár František I. daroval ako základinu na hmotné zabezpečenie pre nonovzniknuté gréckokatolícke biskupstvo, ktoré bulou z roku 1818 založil pápež Pius VII. Pre lepšie využitie majetkov boli založené dve obce: Nižné a Vyšné Šváby, lebo ich osadníkmi boli Nemci pochádzajúci zo Švábska. Dnes práve tieto osady tvoria obec Červený Kláštor. V roku 1907 strechu na kostole a kláštorných budovách zničil požiar. Po prvej svetovej vojne slúžili niektoré budovy ako útulok pre turistov.¹²

O vtedajšom žalostnom stave komplexu píše Jozef Špirko, historik a profesor na Spišskej Kapitule vo svojom diele *Umelecko-historické pamiatky na Spiši z roku 1936* o jeho stave píše: „*Kláštor a kostol sú teraz v dezolátnom stave. Je to priamo otvorená rana celého Slovenska. Potrebuje čím najrýchlejšie sanácie. Inakšie nám úplne zanikne najcennejšia pamiatka stredoveku a jej vysoká umelecká hodnota.*“¹³

V roku 1949 komunistický režim zhabal cirkevné majetky, a teda aj Červený Kláštor sa stal majetkom štátu. V roku 1952 sa začalo s niektorými rekonštrukčnými prácami a komplex bol vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Verejnosti bol sprístupnený 5. júna 1966.

¹⁰ Porov.: LACKO, M.: *Kamalduli na Slovensku*. In: Most č. 3 (1967), s. 149.

¹¹ Porov.: PETÁCH, E.: *Pieniny. Červený Kláštor*. Východoslovenské vydavateľstvo 1974, s. 25-26.

¹² Porov.: LACKO, M.: *Kamalduli na Slovensku*. In: Most č. 3 (1967), s. 167-168.

¹³ ŠPIRKO, J.: *Umelecko-historické pamiatky na Spiši*. Spišská Kapitula (vlastným nákladom) 1936, s. 69-70.

Svätý Bruno – zakladateľ kartuziánskej rehole

Sv. Bruno pochádzal z Kolína nad Rýnom. Narodil sa okolo roku 1035. Po základných v rodnom meste odišiel do Francúzska. Študoval na katedrálnej škole v Remeši a na filozofickom učilišti v Tours. Na štúdium teológie sa vrátil do rodného mesta Kolína a v roku 1055 vysvätený za kňaza.

Na žiadosť remešského arcibiskupa Gerváza išiel znova do Francúzska, kde vyučoval na tamjšej katedrálnej škole a od roku 1057 prevzal na dvadsať rokov jej vedenie.

Po Gervázovi nastúpil na remešský arcibiskupský stolec ctižiadostivý Manasses, ktorý získal arcibiskupskú hodnosť pomocou úplatkov kráľovi Filipovi. Na svoju stranu si chcel získať aj Bruna. Preto ho v roku 1075 vymenoval za svojho kancelára. Bruno nemohol súhlasiť s tým, čo robil arcibiskup. Na Autunskej synode v roku 1077 predniesol sťažnosti duchovenstva proti nehodnému arcibiskupovi. Synoda zosadila Manassesa, ale ten sa odvolal do Ríma. Kým prišlo konečné rozhodnutie, arcibiskup sa vypomstil na Brunovi a ostatných svojich protivníkoch: dal im zrúcať domy a zlikvidoval ich majetky. Postihnutí museli ujsť a iba po definitívnom zosadení arcibiskupa Manassesa na Lyonskej synode roku 1080 sa mohli vrátiť do Remeša.

Bruno sa však rozhodol utiahnuť do samoty. Najprv sa s niekoľkými spoločníkmi pripojil k zakladajúcej skupine cisterciánskej rehole v Séche-Fontaine pri Molesmes. Keďže sa mu ich život nezdal dosť prísny, odišiel so šiestimi spoločníkmi do Grenoblu, kde im jeho bývalý žiak, biskup Hugo, prideliť pozemok v pustom alpskom údolí nazývanom Chartreuse, po latinsky Cartusia. Bruno a jeho spoločníci si tam postavili skromné pustovne, z ktorých sa vyvinulo hlavné stredisko kartuziánskej rehole – Grande Chartreuse.

V roku 1088 sa Brunov žiak Odo de Châtillon stal pápežom a prijal meno Urban II. Za poradcu si povolal aj svojho bývalého učiteľa. V roku 1090 musel Bruno opustiť pustovňu a odišiel do Ríma, kde pomáhal pápežovi Urbanovi uskutočniť reformu duchovenstva. Keď nemecký cisár Henrich IV. s protipápežom Klementom zaujali Rím, Bruno odišiel s pápežom do južného Talianska. Tam naňho naliehali, aby prevzal vedenie arcibiskupstva Reggio di Calabria. Bruno sa tuho bránil a podarilo sa mu presadiť na arcibiskupské miesto svojho žiaka Rogera, ktorý sa stal i kardinálom.

Bruno túžil po stratenej samote a prosil pápeža, aby ho preto uvoľnil zo svojej služby. Urban II. súhlasil s podmienkou, že Bruno ostane v Taliansku, aby podľa potreby mohol ľahšie poslúžiť pápežovi. Apulijský vojvoda Roger daroval Brunovi pozemok La Torre v kalábrijských horách. Tam Bruno s inými pustovníkmi postavil roku 1094 pustovnícky kláštor

podľa vzoru francúzskej Chartreuse. Bruno mal čoskoro toľko nasledovníkov, že pustovnícke sídlisko La Torre nestačilo a museli vybudovať ďalšie.

Bruno zomrel 6. októbra 1101 v pustovni La Torre, ale pochovali ho v kláštore San Stefano, kde jeho pozostatky boli uložené až do roku 1513. Potom ho preniesli do La Torre. Deň jeho smrti je aj spomienkou v liturgickom kalendári Cirkvi.

Bruna formálne nikdy nevyhlásili za svätého. Ale pápeži mu prakticky priznali titul a úctu svätých tým, že roku 1514 dovolili kartuziánom modliť sa kňazské hodiny na jeho počesť a roku 1623 Gregor XV. rozšíril jeho úctu na celú Cirkev.

Za rok vzniku kartuziánskeho rádu sa pokladá rok 1128, keď vtedy jestvujúce kartuziánske kláštory prijali stanovy, ktoré rok predtým vypracoval pre Grande Chartreuse jej piaty predstavený Guigo.

Napriek veľmi prísnemu spôsobu života a samote sa kartuziánska rehoľa rozšírila do mnohých štátov Európy. Do roku 1200 vzniklo 37 kartuziánskych kláštorov, z čoho dva kartuziánske kláštory vznikli aj na Slovensku.¹⁴

V súčasnosti jestvuje 19 mužských a 5 ženských kláštorov tejto najprísnejšej rehole v krajinách Anglicko, Argentína, Bielorusko, Brazília, Francúzsko, Južná Kórea, Nemecko, Portugalsko, Slovinsko, Španielsko, Švajčiarsko, Taliansko, USA. V kláštoroch žije 370 mníchov a 75 mníšok.¹⁵

Svätý Romuald – zakladateľ kamaldulskej rehole

Svätý Romuald sa narodil okolo roku 952 v meste Ravenna v Taliansku. Jeho otec Sergio bol ravennským vojvodom. V mladosti žil Romuald svetáckym životom, aký zodpovedal jeho okoliu a otcovej hodnosti. Keď mal dvadsať rokov, zúčastnil sa na majetkovom spore, v ktorom jeho otec zabil istého príbuzného. Táto udalosť otriasla Romualdom, takže sa rozhodol opustiť svet a vstúpil asi v roku 973 do známeho benediktínskeho kláštora svätého Apolinára neďaleko rodného mesta.

Slabá mníšska disciplína v kláštore ho znepokojovala. Preto po troch rokoch odišiel do neobývaného kraja pri benátskej lagúne, kde žil v samote pod vedením staršieho pustovníka Marina. V roku 978 prišiel do Benátok slávny opát Guarin z kláštora Cuxá vo východných Pyrenejach v južnom Francúzsku. Kláštor Cuxá bol v tom čase významným strediskom mníšskej obnovy. Romuald a Marino sa stretli s opátom Guarinom v Benátkach a rozhodli sa,

¹⁴ Porov.: ONDRUŠ, R.: *Dosiahli cieľ*. SÚSCM : Rím 1984, s. 852-856.

¹⁵ Porov.: Údaje sú prebraté z oficiálnej stránky rehole dostupnej na <http://www.chartreux.org> zo dňa 02.12.2008.

že s ním pôjdu do jeho kláštora. Pripojil sa k nim aj benátsky dóža Pietro Orseolo, ktorý opustil politickú dráhu a stal sa mníchom.

No ani v tomto kláštore nežil Romuald priamo medzi mníchmi, ale v pustovni neďaleko kláštora, kde sa v tichu modlil, umŕtvoval a pracoval. Počas pobytu v Cuxá sa Romuald dozvedel, že jeho otec sa dal na pokánie a vstúpil do kláštora San Severo neďaleko Ravenny.

V roku 987 alebo 988 zomrel s povest'ou svätosti Romualdov duchovný syn Pietro Orseolo. Približne v tom istom čase zastihla Romualda správa, že jeho otec odišiel z kláštora. To prinútilo prísneho samotára vrátiť sa do Itálie. Bez meškania vyhľadal otca a prehovoril ho ku kajúcemu návratu do kláštora San Severo.

Odvtedy sa Romualdov život a jeho pôsobenie odohrávalo v Taliansku. Zreformoval a založil viaceré kláštory, z nich najznámejší v Camaldoli v severnom Toskánsku. Podľa neho dostali meno aj mnísi, ktorí v duchu zásad svätého Romualda spájali benediktínske mníšske ideály s pustovníckym spôsobom života. Na rozdiel od benediktínov, ktorí nosili čierne rúcho, kamaldulskí mnísi používali biely habit.

Romuald bol prísny až tvrdý reformátor mníchov, čo mu na jednej strane získalo obdivovateľov a nasledovníkov, ale na druhej strane aj veľa nepriateľov. Medzi jeho obdivovateľov patrili aj mladý nemecký cisár Otto III., ktorý mu v roku 998 zveril opátsku hodnosť v kláštore svätého Apolinára, kde kedysi Romuald začal mníšsky život. Mnísi však nemali radi jeho prísny život a on sa im tiež nechcel natískať. Zriekol sa opátstva a odišiel z kláštora. Romuald sa na konci života utiahol do kláštora Val di Castro v strednom Taliansku. Tam uzavretý v pustovníckej cele zomrel 19. júna 1027. Pochovali ho v kláštore.

Svätá stolica dovolila už päť rokov po Romualdovej smrti jeho verejnú úctu.¹⁶ V priebehu storočí niektoré kamaldulské komunity upustili od prísneho pustovníckeho života. Preto Paolo Giustiniani (†1528) reformoval mníšsky spôsob života. Jedna časť pokračuje v prijatom spoločnom živote a ich ústredným kláštorom je Camaldoli. Druhá časť nasledovala Giustinianiho reformu a ich hlavným kláštorom bola najskôr pustovňa na Monte Corona pri meste Perugia a od 19. storočia pustovňa pri meste Frascati. Kamalduli na Slovensku patrili práve do tejto druhej – prísnejšej skupiny, a preto za ich menom nájdeme skratku E. C. M. C.: *Eremita Camaldulensis Montis Coronae*. Prvú kamaldulskú pustovňu na území vtedajšieho Uhorska založil v roku 1691 nitriansky biskup Blažej Jaklín na hore Zobor pri Nitre. V roku 1700 bola založená pustovňa v Lanser v šopronskej župe, v roku 1710 v Červenom Kláštore a v roku 1733 bola založená pustovňa Majk na druhej strane Dunaja v komárňanskej župe.

¹⁶ Porov.: ONDRUŠ, R.: *Dosiahli cieľ*. SÚSCM : Rím 1984, s. 384-387.

Všetky štyri pustovne zrušil cisár Jozef II. v roku 1782 spolu s inými kontemplatívnymi rádmi.

V súčasnosti jestvuje 13 mužských kláštorov kamaldulov v Brazílii, Indii, Taliansku, Poľsku a USA. Ženských kláštorov kamalduliek je vo svete 18 v Brazílii, Francúzsku, Indii, Poľsku, Taliansku, Tanzánii, USA.¹⁷

Každodenný život kartuziánov

Kláštory kartuziánov sú umiestnené v samote a vyznačujú sa duchovným životom v samote. Konštitutívnymi prvkami rehole je:

- ◆ samota a ticho,
- ◆ spoločný rehoľný život ako doplnenie samoty,
- ◆ vlastná liturgia.

Samota a ticho znamená oddelenie od sveta a život v klauzúre, predovšetkým:

- ◆ jedna vychádzka týždenne pre spoločnú prechádzku,
- ◆ žiadne návštevy,
- ◆ apoštolát sa neuskutočňuje mimo kláštor,
- ◆ žiadne rádio ani televízia.

Ich život je naplnený modlitbou a prácou. Hoci opustili svet a vstúpili do kláštora, neznamená, že sa stali duchovnými bytosťami. Preto obživu si zabezpečujú každodennou prácou a výnosmi z prenajatých majetkov. Mnisi žijú vo svojich celách v samote a prichádzajú na spoločné modlitby do kostola a jedálne či kapitule, teda na miesta, ktoré slúžia celej komunite. Rehola nemá charakter pastorálny, preto ani na bohoslužbách sa nezúčastňujú osoby „zvonka.“ Modlitba kartuziánov obsahuje mnohé miesta pre ticho, nepoužívajú sa hudobné nástroje a využíva sa gregoriánsky spev.

Na čele kartuziánskeho rádu stojí generálna kapitula, na ktorú prichádzajú každé dva roky všetci priori. Mimo generálnej kapituly vedie rád generál, ktorého zvolí spoločenstvo vo Veľkej Kartúze, a ktorý je pritom aj jej prior. Taktiež spoločenstvá v jednotlivých kláštoroch si samé zvolia priora. Generálna kapitula a rehoľná vizitácia v jednotlivých kláštoroch ubezpečuje jednotu rádu.

Mních dostáva jedlo cez malý drevený otvor, ktorý je pri vchode, dvakrát denne; v zimnom čase len jedenkrát – večer požíva chlieb a nápoj. Jedlo je vopred a dobre pripravené v postačujúcom množstve. Mnisi nikdy nejedia mäso, okrem rybieho. Jedenkrát týždenne –

¹⁷ Porov.: Údaje sú prebraté z oficiálnej stránky rehole dostupnej na <http://www.camaldoli.it/> zo dňa 02.12. 2008.

obyčajne v piatok – majú „abstinenciu“, kedy prežíva deň len s chlebom a s vodou. Nosia habit bielej farby.

Každodenný život kamaldulov

Kláštory kamaldulských mníchov fungujú na princípe pustovní, bývali (a stále aj sú) zakladané vždy na samote, vzdialené aj niekoľko kilometrov od obývaných oblastí. Vytvára akoby malú dedinu či osadu. Pozostáva z malých domčekov rovnakého typu (pustovní), ktoré sú oddelené od seba záhradkou a múrom. Uprostred stojí kostol a ďalšie spoločné budovy ako kapitula, knižnica, kuchyňa a jedáleň, ktorá slúži na významné sviatky. Nechýba miestnosť pre návštevníkov. Pre založenie nových pustovní sa vyžadoval počet minimálne 12 pustovníkov. Väčšinu času trávia kamalduli v samote a venujú sa modlitbe a štúdiu. Do kostola prichádzajú na spoločné modlitby a bohoslužby. Nosia biele rúcho.¹⁸ Kamalduli chápu tento spôsob života ako odpoveď na otázku učeníkov na Ježiša: „*Učiteľ, kde bývaš?*“ *Odpovedal im: „Pod’te a uvidíte!“* (Jn 1,38-39) Mníšsky život je odbleskom života Cirkvi v malom spoločenstve. Základné body činnosti kamaldulov:

- ◆ osobná modlitba a spoločné bohoslužby,
- ◆ meditácia, modlitba, čítanie Svätého písma,
- ◆ štúdium, intelektuálna a manuálna práca,
- ◆ prijímanie hostí a návštevníkov.

V súčasnosti niektorí členovia kamaldulov vyučujú na univerzitách napr. v Ríme na Pápežskej gregoriánskej univerzite, Pápežskom biblickom inštitúte a pod.¹⁹

Červený Kláštor

Ako sme videli z predchádzajúcich riadkov, rehole kartuziánov a kamaldulov mali a stále majú podobný spôsob usporiadania ich rehoľného života tzn. dôraz na ticho, samotu, osobnú modlitbu a meditáciu, život v domčekoch, spoločné priestory pre liturgiu (kostol), refektórium, kapitolu. Týmto podmienkach zodpovedá aj architektonické riešenie komplexu v Červenom Kláštore. Centrum tvoril kostol sv. Antona, ku ktorému bol pristavaný komplex budov s kláštornou jedálňou, kapitulou a forastierom – časťou kláštora nie až tak prísne oddelenou od vonkajšieho sveta. Tu bývali čakatelia na vstup do rehole, správcovia majetkov, remeselníci a pod. Vnútorne nádvorie tvorili mníšske domčeky. Mali štvorcový pôdorys s rozmermi približne 9x9 metrov a vzájomne boli oddelené záhradkami. Vykurovali ich

¹⁸ Porov.: LACKO, M.: *Kamalduli na Slovensku*. In: Most č. 3 (1967), s. 146-147.

¹⁹ Údaje sú prevzaté z oficiálnej stránky rehole dostupnej na <http://www.camaldoli.it/> zo dňa 02.12. 2008.

kachľovými pecami. Našiel sa aj cintorín, kde mnísi pochovávali svojich zosnulých spolubratov. Po príchode kamaldulov prešiel kláštorný komplex rozsiahlejšou prestavbou. Postavili sa nové cely pre mníchov a priorská veža. V roku 1750 pristavili ku kostolu vežu a o 4 roky neskôr vytvorili vonkajšie 1. nádvorie. V 50-tych rokoch urobili výmaľbu kostola s motívmi svätcov z rehole kamaldulov.

Úlohy na ďalší výskum

Ako už bolo v článku naznačené, jestvovali isté väzby kamaldulov s Poľskom. Úlohou ďalšieho výskumu bude preukázať aj na základe listinných prameňov existenciu vzťahov medzi konkrétnymi klášťormi a akú kvalitu tieto prípadné vzťahy mali. Do úvahy totiž musíme brať aj prepojenosť Červeného Kláštora na klášťor na Zobore pri Nitre. Aj v tomto smere bude úlohou výskumu posúdiť ich rozsah. Napriek tomu, že kamaldulská rehoľa sa vyznačuje istou formou odlúčenia od okolitého sveta, v prípade Červeného Kláštora vidíme kontakt s okolitým obyvateľstvom. Je potrebné preskúmať, akú formu mali tieto vzťahy.

Doc. ThDr. František Trstenský, PhD.

Teologický inštitút TF KU v Ružomberku

Spišská Kapitula 6

053 04 Spišské Podhradie

f.trstensky@centrum.sk

Literatúra

KOVALČÍK, V.: *Červený klášťor a slovenská kultúra*. In: Národná osveta, roč. 10, č. 9 (2000).

KOVALČÍK, V.: *Kto preložil Kamaldulskú Bibliu a vytvoril latinsko-slovenský slovník?* In: Slovenské pohľady, roč. 118, č. 12 (2003).

KÚTNIK, J.: *K predkartuziánskym dejinám Červeného kláštora pri Dunajci*. In: Sedlák, I. (ed.): Nové obzory 8. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Východoslovenské vydavateľstvo : Prešov 1966.

LACKO, M.: *Kamalduli na Slovensku*. In: Most č. 3 (1967).

ONDRUŠ, R.: *Dosiahli cieľ*. SÚSCM: Rím 1984.

PETÁCH, E.: *Pieniny. Červený Klášťor*. Východoslovenské vydavateľstvo 1974.

RÁBIK, V.: *Pečate kartuziánskych kláštoraov na Skale útočišťa a v Červenom Kláštore*. In: Genealogicko-heraldický hlas, roč. 11, č. 2 (2001).

SROKA, S. A.: *The contacts between the monastery at Lapis Refugii and Poland*. In: Central European Charterhouses in the Family of the Carthusian Order. Levoča – Salzburg 2008.

ŠPIRKO, J.: *Umelecko-historické pamiatky na Spiši*. Spišská Kapitula (vlastným nákladom) 1936.

Internetové stránky

RÁCOVÁ, N.: *Založenie Skaly útočišťa alebo Kláštora blahoslaveného Jána Krstiteľa*. Dostupné na <http://www.klastorisko.sk/klastor/dejiny/kronika.php>

<http://www.camaldoli.it/>

<http://www.chartreux.org>